

СУФІКСАЛЬНІ ДЕРИВАТИ В УКРАЇНСЬКІЙ АРХЕОЛОГІЧНІЙ ТЕРМІНОСИСТЕМІ

У статті розглянуто суфіксальні деривати, які функціонують в українській археологічній науці як самостійні одиниці номінації спеціальних понять. Виділено й проаналізовано словотвірні типи суфіксального способу термінотворення, з'ясовано продуктивність словотвірних моделей.

Ключові слова: археологічна терміносистема, номінативні одиниці, термінотворення, словотвірний тип, словотвірна модель.

Локайчук С. Суффиксальные дериваты в украинской археологической терминосистеме. В статье рассмотрены суффиксальные дериваты, функционирующие в украинской археологической науке как самостоятельные единицы номинации специальных понятий. Выделены и проанализированы словообразовательные типы суффиксального способа терминообразования, исследована производительность словообразовательных моделей.

Ключевые слова: археологическая терминосистема, номинативные единицы, терминообразования, словообразовательный тип, словообразовательная модель.

Lokaychuk S. Suffixal Derivatives in Ukrainian Archaeological Terminological.

The article describes the suffixes derivatives, operating in the Ukrainian archaeology nomination as independent units specialized concepts. Distinguished and analyzed the types of derivative suffix method and terminology found productivity of derivational patterns.

Key words: archaeological term system, nominative units, creation of terms, derivational type, derivational model.

Постановка наукової проблеми та її значення. Термінологія окремої галузі знань як лексична система мови відкрита для входження нових номінативних одиниць. Одним із прийомів номінації спеціальних понять є термінологічна деривація, яка полягає в побудові похідних слів. Варто підкреслити, що термінотворення суттєво відрізняється від традиційних способів словотвору, оскільки, як зазначав Г. Й. Винокур, терміни не з'являються, а «придумуються», творяться в міру усвідомлення їх необхідності [1, 24]. Усвідомлюваний характер термінотворення спричиняє достатньо послідовну семантичну спеціалізацію словотвірчих морфем та використання обмеженого набору моделей. Це дає можливість «штучно запроваджу-

вати в галузеві термінології спеціалізовані за значенням словотворчі морфеми» [8, 131].

Аналіз останніх досліджень проблеми. Структурно-словотвірні особливості термінів гуманітарних наук були предметом лінгвістичних студій Т. І. Панько, І. М. Кочан, Г. П. Мацюк, Г. С. Онуфрієнко, М. В. Комової, З. Й. Куньч та інших мовознавців, які підкреслювали, що термінологічна номінація ґрунтується на словотвірній системі національної літературної мови, але термінотворчі засоби характеризуються меншим набором одиниць і вищим ступенем їх спеціалізації.

Мета статті – виявлення словотвірних типів суфіксального способу термінотворення в українській археологічній науці. Відповідно до мети сформульовано такі **завдання**:

– з'ясувати словотвірні типи суфіксального способу термінотворення;

– визначити продуктивність словотвірних моделей, за якими утворені терміни – суфіксальні деривати;

– установити, які саме класифікаційні функції виконують спеціалізовані суфіксальні морфеми.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Афіксальний спосіб у термінотворенні, як і в мові загалом, є одним із продуктивних і відображає загальні закономірності морфологічного словотвору. Суфікси, приєднуючись до кореня, структурного й семантичного центру слова, «модифікують і конкретизують його семантику», – зазначає Н. Ф. Клименко [5, 16]. Археологічні терміни – суфіксальні деривати – мотивовані дієсловами, іменниками, прикметниками. Серед них виділяємо одиниці номінації конкретних та абстрактних понять, процесів, ознак.

Ідея дії наявна в більшості назв знарядь праці первісних людей: *копати* – *копачка*, *рубати* – *рубило*, *лощити* – *лощило*, *скребти* – *скребачка*, *відбивати* – *відбивач*, *різати* – *різець*, *проколювати* – *проколка тощо*. Такі терміни утворені за словотвірною моделлю **основа дієслова + суфікси –ик-, -чик-, -ець-, -ок-, -ак-, -ач-, -ень-, -к-** (а): *відбійник* – камінь, який використовували для виготовлення знарядь праці сколюванням відщепів від нуклеуса (СДА, 43); *різець* – знаряддя з гострим кінцем з оббитого кременю, призначене для різання, періоду верхнього палеоліту та мезоліту (Тит., 58); *різак* – сокира, виготовлена в техніці двобічного оббивання за допомогою

одного чи кількох бічних сколів; аналогічно: *відтискач, розтирач, випрямлювач стріл, шліфувальник, скребок, вкладень* та ін.

Ф. Я. Серета наголошував на продуктивності суфікса **-ач-** у спеціальній термінології української мови [7, 78]. Активізація цього словотвірного типу властива термінотворенню 20–30-х років ХХ ст., зокрема для номінації кам'яних і крем'яних знарядь праці, напр.: *відбивач (ударник), скребач, навірчувачі* (Зап. ВУАК, 8–18), *натискач, шкрябач* (КЗ ВУАК, 87), *провертачі, відлупковий чотиригранний скробач* (Зап. НТШ 1, 26–30), *гранітовий розтирач, обшкробувач* (Зап. НТШ 2, 241–243).

Назви первісних (примітивних) знарядь праці, інструментів, призначених для виконання відповідних дій, утворені за допомогою непродуктивних на сьогодні суфіксів **-ил-(о) -л-(о), -адл-(о)**: *рубило* – палеолітичне знаряддя у вигляді грубо оббитого з двох боків куска кременю мигдалеподібної форми (Мал., 87), *скребло* – знаряддя з оббитого кременю з випуклим робочим краєм для вичинки шкір, (Мал., 92), *лощило* – знаряддя для оброблення зовнішньої поверхні кераміки (Мал., 57), аналогічно: *шліфувадло, розтирадло* (синонім останнього – *розтиральні камені*).

Віддієслівні іменники із суфіксом **-к-(а) (-нк-(а))** позначають археологічні об'єкти та окремі предмети: *стоянка, збірка* (синонім до *колекція*), *знахідка, проколка, скребачка, копачка, пронизка, провертка*; процеси, спрямовані на дослідження пам'яток: *розвідка* (археологічна), *шурф-зачистка, розкопки*; спосіб створення певного об'єкта: *(кам'яна) закладка, підсипка* (поховання на *підсипці*), *досипка, насічки* (вид оздоблення кераміки). Предметне значення дериватів із суфіксом **-к-(а)** вторинне, воно виникло внаслідок метонімічного перенесення. В українській мові похідні із формантом **-к-(а)** набагато природніше реалізують значення предметності, а не процесуальності, зокрема семи 'знаряддя, за допомогою якого здійснюється дія', 'об'єкти дії' та 'наслідки дії'.

Твірними основами для предметних найменувань є також іменники й прикметники. До моделей, за якими створені спеціальні назви з предметним значенням, належать похідні від іменних основ із суфіксами **-ик, -ник, -к-(а), -иц-(я), -ець, -ин-(а), -ищ-(е)**: *зольник* – насип у вигляді кургану із залишками попелу, землі, битої кераміки; (Мал., 40); *бровка* – смуга землі, залишена між ділянками *розкопу* чи

секторами кургану для кращих спостережень стратиграфії пам'ятки; (Мал., 16); аналогічно: *пам'ятка, гробниця, останець, пластина, городище* тощо. Зрідка фіксуються терміни з іншомовними суфіксами **-ер, -ир**, які поєднуються лише з іншомовними основами: *ретушер* (пол. *łuskacz*) – знаряддя для нанесення дрібних сколів, *орнаментир*.

Деривати із суфіксом **-ник-** передають значення ‘місця, території, зайнятої чим-небудь, часто з відтінком збірності’, наприклад: *зольник, жертovníк, могильник*. Поліфункціональний суфікс **-ищ-(е)** в археологічній термінології реалізує словотвірне значення ‘місце, де є залишки чогось, названого мотивувальним словом’: *селище, стійбище* [мисливське], *городище, святилище, кістковище* або *костище* [бизонів], *попелище, вогнище, сховище* (яма-сховище), зрідка сему ‘окремі знахідки’: *ядрище, гробовище*. Відповідниками українських термінів у польській мові є деривати з суфіксом **-isk-(o)**: *стійбище* – *stoisko*, *попелище* – *popielisko*, *вогнище* – *palenisko*, аналогічно: *skupisko* ‘скупчення’, *stanowisko* ‘стоянка’. Ф. Славський вважає засадничою функцією суфіксів **-iŝce, -isko** творення локативних назв від іменників та дієслів [10, 95].

Терміни для номінації осіб за належністю до певної археологічної культури утворюються за допомогою двох словотвірних типів. Перший представлений відприкметниковими утвореннями з поліфункціональним суфіксом **-ик-** слов'янського походження: *шнуровики, лінійно-стрічковики, катакомбники, багатопружковики, зрубники, ямники*. Твірними основами суфіксальних дериватів виступають назви умовно виділених археологічних культур за яскравими особливостями орнаментативної кераміки або за способом поховання. Наприклад: *шнуровики* – носії культур шнурової кераміки, *катакомбники* – спільноти катакомбної культури (поховання в катакомбах).

Крім цього, номінації носіїв археологічних культур створюються за моделлю **основа іменника (топоніма) + суфікс -ець**: *чорнолісці* (чорноліська культура), *бабинці* (бабинська культура), *середньостогівці* (середньостогівська культура), *прекукутенці* (від Прекукутень – носії культури, яка була перед культурою Трипілья–Кукутень); аналогічно: *трипільці, стжижовці, свідерці* тощо. В українській мові суфікс **-ець** здавна використовували для утворення назв осіб за місцем проживання, що зафіксовано вже в актовій мові XIV–XV ст. [9, 78]. На думку В. О. Горпинича, суфікс **-ець** зі значенням ‘назва особи за місцем проживання’ належить до праслов'янських [2, 34].

Номінації фахівців, які досліджують певні археологічні періоди, також утворені за допомогою суфікса **-ець**. Твірними основами таких термінів є композити із терміноелементом **-знавство**: *палеолітознавство – палеолітознавець, бронзознавство – бронзознавець*, аналогічно: *мезолітознавець, неолітознавець, скіфознавець, трипільознавець*. Зафіксовано дублетні назви із суфіксами **-чик-**, **-ик-**, які можна вважати прикладами професійного жаргону: *палеолітчик, мезолітчик, неолітчик, бронзовик, первісник*.

У досліджуваній термінології, яка належить до суспільствознавчих наук, активним словотворчим процесом є творення назв абстрактних понять категорії властивостей. Провідне місце серед словотвірних типів для позначення абстрактності належить дериватам із суфіксом **-ість**, напр.: *старожитність, відщепеність (індустрії), макролітичність (комплексу), ретушованість, багатощаровість, пластинчастість*. Поєднуючись з основами якісних та відносних прикметників і з основами дієприкметників, суфікс **-ість-** «творить іменники зі значенням якості як предметно-абстрактного поняття, ознаки, абстрагованої від предмета» [3, 124]. Зауважимо, що в термінології достатньо продуктивно утворюються терміни із суфіксом **-ість-** від відносних, а не від якісних прикметників. Ця обставина впливає на значення похідного слова, яке виражає не абстрактну якісну ознаку, а кількісну, точніше – кількісне переважання того, що назване твірною основою: *відщепеність* (у колекції найбільше відщепів), *пластинчастість* (знаряддя, переважно виготовлені на крем'яних пластинах), *мікролітичність (кременю)*, переважання мікролітів в індустрії).

У досліджуваній термінології деривати із суфіксом **-ість-** позначають опредметнені ознаки, пов'язані з польовим дослідженням археологічних об'єктів: *перевідкладеність (культурного шару), ярусність (поховань), збереженість (комплексу), щільність (палеолітичних стоянок)*; із камеральним опрацюванням зібраного матеріалу: *різнокультурність (пам'яток), гомогенність (індустрії), синхронність*; з етноісторичними характеристиками: *автохтонність, алохтонність, поліетнічність (носіїв черняхівської культури), первісність*; із візуальною оцінкою стану археологічних знахідок: *масивність (шельських чоперів), ретушованість, фрагментованість, залощеність (вкладенів), пощербленість*.

Загалом розглянута словотвірна модель належить до регулярних, оскільки наявність прикметників із суфіксами **-н-**, **-ов-** (**-ев-**) чи пасивних дієприкметників у тексті створює передумови для потенційного утворення від них похідних на **-ість**. Крім того, значна кількість дериватів із формантом **-ість** зумовлена тим, що він вільно сполучається зі слов'янськими й іншомовними твірними основами.

За нашими підрахунками, 66 % термінів, утворених за цими моделями, мотивуються прикметниками із суфіксом **-н-**: *комплексний – комплексність, старожитній – старожитність*; 20 % – пасивними дієприкметниками: *цивілізований – цивілізованість, ретушований – ретушованість*; 10 % – прикметниками із суфіксом **-ов-**: *багатошаровий – багатошаровість, одно часовий – одночасовість*; решта – прикметниками з формантами **-аст-**, **-ичн-** тощо та активними дієприкметниками минулого часу: *пластинчастий – пластинчастість, геометричний – геометричність (декору), осілий – осілість (ранньоземлеробських племен)*.

У досліджуваній терміносистемі словотвірний тип із суфіксом **-ств-(о)** та його варіантом **-цтв-(о)** належить до малопродуктивних, загальне його значення – 'спосіб господарської діяльності людей, промисли': *кременярство, каменярство, мисливство, скотарство, зброярство, гончарство, землеробство, вершництво, збиральництво, кочівництво, рільництво*.

До малопродуктивних словотвірних типів належать також деривати із суфіксами іншомовного походження **-изм-**, **-ізм-**, **-аж-**. Терміни із суфіксами **-изм-**, **-ізм-** – назви «узагальнено-абстрагованих характеристик за відношенням до дії, якості, властивості» [2, 62], вони мотивовані прикметниками та іменниками: *номадизм, біритуалізм, антропоморфізм, канібалізм* тощо. Деривати відприкметникового походження із суфіксами **-ість-** та **-ізм-** інколи виступають як словотвірні варіанти, наприклад: *біритуалізм – біритуальність, антропоморфізм – антропоморфність, синкретизм – синкретичність*. Суфікс **-аж-** зафіксований у термінах дієслівного походження та передає значення процесуальності: *фіксаж (фіксація), зондаж – розкриття пам'ятки на обмеженій площі для з'ясування збереженості нижніх шарів* (Мал., 40).

Проведений аналіз підтверджує зауваження В. П. Даниленко щодо того, що засобів для створення назв абстрактних понять небагато й тому ця обставина зумовлює спеціалізацію декількох про-

дуктивних словотвірних моделей [4, 111]. Так, у досліджуваній терміносистемі домінує словотвірна модель **основа іменника + суфікс -ість-** – понад 90 %.

Поняття процесу представлене найчисленнішою групою термінів – віддієслівних іменників та дієслів. Останні виступають як аналоги похідних від них іменників: *датування* – *датовати*, *реставрація* – *реставрувати*, *класифікація* – *класифікувати*. Не можемо погодитися з думкою, що процесуальність, дію «однаковою мірою можуть виражати і дієслова, і віддієслівні іменники» [8, 136], оскільки в термінології перевагу надають іменникам як у сфері фіксації (словники), так і в дискурсі (тексті).

Власне термінологічних дієслів зафіксовано небагато і їх використання обмежене, напр.: *локалізувати* – чітко окреслити межі поселення, могильника (*локалізували літописний Дорогобуж*); *синхронізувати* – установити одночасність існування окремих культур упродовж певного періоду; *шурфувати* – робити невеликі розкопки для виявлення культурного шару. Щодо загальноновживаних дієслів, то, потрапляючи до термінології, вони набувають більшої конкретності значення, однозначно називаючи поняття певної галузі, зазначає Л. О. Симоненко [9, 137], напр.: *паспортизувати* (*знахідки*), *фіксувати* (*стратиграфію пам'ятки*), *ретушувати* (*пластини*), *калібрувати* (*дати*), *стратифікувати* (*пам'ятку*). Дієслова входять до складу лексикалізованих (сталих) словосполучень: *відкрити пам'ятку*, *закласти траншею*, *розбити розкоп*, *зняти верхній шар ґрунту*, *провести розкопки* тощо.

Суфікси, за допомогою яких утворюються віддієслівні іменники, мають чітке словотвірне значення, здатні програмувати семантику твірних, зокрема значення дії, стану, динамічної ознаки. До девербативів відносимо терміни із суфіксами **-анн-(я)**, **-енн-(я)**, **-інн-(я)**, **-нн-(я)**, **-тт-(я)**, **-аці-(я)**, **-фікаці-(я)**, **-изаці-(я)**. Виявлено певні особливості як щодо сполучуваності названих суфіксів, так і вираження ними узагальненого значення.

У сучасній українській мові словотвірні типи із суфіксами **-анн-(я)**, **-нн(я)**, **-енн-(я)**, належать до високопродуктивних. Деривати цих типів «становлять основну масу українських віддієслівних іменників із загальним значенням предметності дії (процесу)» [9, 68]. У досліджуваній терміносистемі вони позначають такі процеси: 1) первинне дослідження археологічних матеріалів: *розкопування*, *шурфу-*

вання; 2) прийоми аналізу артефактів: *кластерування (ознак), картографування (археологічних об'єктів), датування (послідовне, перехресне)*; 3) технологічні прийоми виготовлення крем'яних та кам'яних знарядь праці: *сколювання, оббивання, ретушування, огранення (відщепи), шліфування*; 4) прийоми, спрямовані на підвищення міцності кераміки та її оздоблення: *полірування, лощення, загладжування, ангобування, декорування*; 5) особливості розміщення матеріальних залишків у культурному шарі: *залигання знахідок in situ* – непорушність предметів, збереження їх у такому стані, у якому залишила стародавня людина, *перевідкладення* – вторинне відкладення матеріальної культури внаслідок зруйнування з певних причин (Мал., 76).

Деривати із суфіксом **-енн-(я)** утворені переважно від префіксальних дієслів доконаного виду: *поселитися – поселення, заглибити – заглиблення, укріпити – укріплення, розмістити – розміщення (артефактів)*. Морфема **-нн-(я)** виступає в утвореннях від дієслів недоконаного виду із суфіксами основи **-а-**, **(-я-)** або **-ва-**, **-ува-**, **(-юва-)** [9, 69], напр.: *датовати – датування, маркувати – маркування, сколювати – сколювання, декорувати – декорування*. За нашим спостереженням, вищеназвані суфікси зі словотвірним значенням 'опредметнена дія' можуть сполучатися з українськими й запозиченими основами: *закладання (розкопу), походження (пам'яток), огранення (відщепи), ретушування, ангобування, домінування, шурфування*.

Словотвірне значення предметної дії передають суфікси іншомовного походження **-ці-(я)**, **-аці-(я)**. Деривати цього типу утворюються від основ дієслів недоконаного виду із суфіксами **-ува-**, **-юва-**: *фіксувати – фіксація [скупчення виробів], реконструювати – реконструкція [культурно-історичного процесу], інтерпретувати – інтерпретація, концентрувати – концентрація [крем'яних відходів]*. Суфікс **-аці-(я)**, поєднуючись із дієслівними основами, реалізує такі значення: 'дія, спрямована на збереження та відновлення археологічних пам'яток': *консервація, реставрація*; 'художнє оформлення виробів': *орнаментация [посуду], інкрустация [пастою]*; 'зміна форми артефактів унаслідок руйнування': *деформація, фрагментация*; 'вид поховального обряду': *інгумація – практика поховання тіла померлого в землю, кремація – спалювання покійника* (СДА, 98).

Значна кількість утворень із формантом **-аці-(я)** – загальнонаукові терміни: *асиміляція (асиміляція культур), серіація (серіація еволюційного ряду), варіація (клас формальних варіацій), індексація,*

інтерпретація (культурно-хронологічна інтерпретація), інтеграція, а також термінологічні одиниці суміжних наук: геології – седиментація, деградація [льодовика], палеоботаніки – мацерація, палеозоології – доместикація, кальцинація [кісток].

У багатьох випадках терміни, що мають у фіналі **-аці-(я)**, **-фікаці-(я)**, запозичені з мови-продуцента як цілісні лексичні одиниці: *класифікація* – нім. Klassifikation ‘розподіл на розряди’, *фрагментація* – фр. fragmentation ‘розрив або розкладання на дрібні частини’, *реставрація* – фр. restauration (< латин. restauratio ‘відновлення’), *інкрустація* – латин. incrustation ‘покривання чимось’, *кремація* – латин. crematio ‘спалювання’.

Окремо варто виділити показові для археологічної термінологічної системи похідні з формантами **-изаці-(я)**, **-ізаці-(я)**, **-їзаці-(я)** на позначення процесів історико-культурного розвитку. Вони утворені переважно від прикметникових основ і передають значення ‘поширення ознак того, що назване основою-мотиватором’: *баденізація* – поширення баденської культури; *мікролітизація* – здрібнення вставних частин до списів, дротиків тощо, *патинізація* – утворення плівки різних кольорів на поверхні крем’яних та мідних виробів під впливом сонця, вітру, вологи тощо (Мал., 75), *геометризація (мікролітів)* – переважання мікролітів геометричної форми, *триполізація* – поширення ознак трипільської культури (Від., 142), аналогічно: *індоєвропеїзація, неолітизація, мезолітизація*.

Деривати із суфіксами **-изаці-(я)**, **-фікаці-(я)** вказують переважно на дослідницький етап у процесі камерального вивчення колекції артефактів: *систематизація, інвентаризація, каталогізація, паспортизація, періодизація, ідентифікація (культурних залишків), музеєфікація, стратифікація [пам’ятки]*.

Суфікси іншомовного походження **-аці-(я)**, **-изаці-(я)** та український формант **-нн-(я)** у поєднанні з тими самими іншомовними основами виявляють семантичну наближеність значень, що спричиняє словотвірну варіантність, наприклад: *інкрустування – інкрустація, систематизування – систематизація, реставрування – реставрація, деформування – деформація*. У наведених прикладах суфікс **-нн-(я)** передає відтінок тривалості, а іншомовний відповідник може позначати і часову протяжність, і завершеність дії.

Дослідники звертають увагу на високу продуктивність дериватів із вищерозглянутими іншомовними суфіксами в науковій термі-

нології східнослов'янських мов (за нашими спостереженнями – і в польській мові) [9, 75], пор.: *концентрація пам'яток* – рос. *концентрация памятников*, блр. *канцэтрацыя помнікаў*, п. *koncentracja zabytkow*; *локалізація стоянки* – рос. *локализация стоянки*, блр. *лакалізацыя стаянкі*, п. *lokalizacja stanowiska*; *фрагментація* – рос. *фрагментация*, блр. *фрагментацыя*, п. *fragmentacja*; *синхронізація* – рос. *синхронизация*, блр. *сінхранізацыя*, п. *synchronizacja*; *періодизація* – рос. *периодизация*, блр. *перыядызацыя*, п. *periodizacja*. Загалом іншомовні форманти **-аці-(я)**, **-фікаці-(я)**, **-изаці-(я)** можуть передавати значення тривалості, протяжності дії в часі та її завершеність.

Деривати, утворені нульовою суфіксацією, або безафіксним способом, становлять окрему групу термінів. Нульова суфіксація, як правило, протиставлена матеріально вираженій, субстанціальній. О. Курило свого часу вказувала на поширення іменників «нульового суфікса» як на специфічну рису української мови, порівняно з російською [6, 74].

Семантична будова іменників-дериватів із нульовим суфіксом дає змогу поєднувати два значення – процесу та наслідку дії, які реально можна розмежовувати в контексті. Так, у словосполученні *збір крем'яних виробів* термін *збір* уживається як синонім до *збирання* з прозорим процесуальним значенням, а в терміні *поверхневі збори* – передає наслідок дії.

Констатуємо, що більшість аналізованих дериватів реалізує лише значення наслідку дії. Таку спеціалізацію бачимо в групі віддієслівних іменників із нульовим суфіксом на позначення деяких понять польової археології: *перекон* – порушення цілісності пам'ятки внаслідок забудови, земляних робіт; *розкоп*, *викид (землі)*, *розвал (посудини)*, *видув (піску)*, *лаз (грабіжницький)*, *насип (кургану)*, *злам [пластини]*, *[хронологічний] розрив*, *розріз (внутрішнього шару валу)*.

Віддієслівні іменники з невираженим суфіксом слугують для називання конкретних предметів: *скол*, *заклад*, *відщеп*; способів оздоблення кераміки: *відтиск (шнура, штамп)*, *защипи (пальцеві)*, *наліпи*, *наколи*, *проколи (під вінцями)*. На наш погляд, у таких термінах значення предметності є первинним.

Серед термінів із нульовими слотовірними суфіксами найпоширеніші похідні від префіксальних дієслів недоконаного виду із суфіксами **-а-(ти)**, **-и(ти)**: *викидати* – *викид*, *відтискати* – *відтиск*,

видувати – видув (піску), закладати – заклад, зводити – звід (пам'яток), розкопати – розкоп.

Частина термінів цього типу не вживається поза контекстом, тобто, по суті, входить до складу лексикалізованих словосполучень: *звід пам'яток, викид землі, поверхневі збори, злам пластини, відтиск шнура, розвал посудини* тощо. Зауважимо, що нульова суфіксація властива тільки слов'янським основам.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Проаналізований матеріал дає підстави стверджувати, що метамова археології підпорядковує словотвірні засоби та способи номінації основним вимогам і функціям термінологічної лексики. Творення археологічних термінів суфіксальним способом характеризується достатньо послідовною семантичною спеціалізацією словотворчих морфем і моделей. Серед суфіксальних дериватів виділено терміни на позначення археологічних об'єктів та артефактів (предметів, створених людьми минулих епох), осіб, опрідметнених ознак та процесів. На відміну від загальнономовного, термінологічне словотворення характеризується обмеженим набором словотвірних типів суфіксального способу для продукування серії термінів.

На продуктивність словотвірних типів, на наш погляд, впливає усвідомлюваний характер термінотворення, а отже й регламентований підхід до використання однотипних словотвірних моделей для номінації однорідних понять. Як наслідок, у терміносистемі відбувається формування власного фонду питомих та запозичених суфіксів, здатних виконувати класифікаційну функцію. Перспективним напрямом досліджень може бути аналіз адаптації запозичених археологічних понять і термінів до суфіксальної системи української мови, установлення семантики національно-іншомовних словотвірних відповідників.

Умовні скорочення назв джерел

1. Від. – Відейко М. Шляхами трипільського світу : [наук.-попул. вид.] / Михайло Відейко. – К. : Наш час, 2008. – 296 с. – (Невідома Україна).
2. Зап. ВУАК – Записки Всеукраїнського археологічного комітету. – К. : [б. в.], 1930. – 230 с.
3. Зап. НТШ 1 – Записки Наукового товариства імені Шевченка. Т. CXLVII : пр. Іст.-філософ. секції / під ред. І. Крип'якевича. – Львів : З друк. НТШ, 1927. – 172 с.

4. Зап. НТШ 2 – Записки Наукового товариства імені Шевченка. Т. CLIV : пр. історично-філософічної секції / за ред. І. Крип'якевича. – Львів : З друк. НТШ, 1937. – 268 с.
5. КЗ ВУАК – Коротке звітлення Всеукраїнського археологічного комітету за 1926 р. – К. : [б. в.], 1927. – 239 с.
6. Мал. – Малєєв Ю. М. Словник археологічних термінів : навч. посіб. / Ю. М. Малєєв. – К. : Стиль, 1999. – 120 с.
7. СДА – Словник-довідник з археології / [уклад. : Н. О. Гаврилюк та ін.]. – К. : Наук. думка, 1996. – 431 с.
8. Тит. – Словник археологічних термінів (за матеріалами України) / [упор. Олена Титова.]. – К. : [б. в.], 1996. – 85 с. – (Пам'ятки археології; вип. 3).

Список використаної літератури

1. Винокур Г. О. О некоторых явлениях словообразования в русской технической терминологии / Г. О. Винокур // Труды Моск. ин-та истории, философии и литератур : сб. ст. по языкозн. – М. : Изд-во МИИФЛ, 1939. – Т. 5. – С. 3–54.
2. Горпинич В. О. Сучасна українська літературна мова: морфеміка, словотвір, морфонологія : [навч. посіб. для студ.] / В. О. Горпинич. – К. : Вища шк., 1999. – 208 с.
3. Грещук В. В. Дери́ваційна здатність прикметникових основ в утворенні українських іменників на –ість- / В. В. Грещук // Питання словотвору / [за ред. І. І. Ковалика]. – К. : Вища школа, 1979. – С. 124–131.
4. Даниленко В. П. Русская терминология: опыт лингвистического описания / В. П. Даниленко. – М. : Наука, 1977. – 247 с.
5. Клименко Н. Ф. Основи морфеміки сучасної української мови : навч. посіб. для вузів / Н. Ф. Клименко. – К. : ІЗМН, 1998. – 182 с.
6. Курило О. Уваги до сучасної української літературної мови / Олена Курило. – [2-ге вид.]. – К. : Основи, 2008. – 304 с.
7. Серeda Ф. Я. Суфікс -ч, -ач у сучасній українській мові і його відповідники в російській і білоруській мовах / Ф. Я. Серeda // Українська мова в школі. – 1957. – № 2. – С. 78–81.
8. Склад і структура термінологічної лексики української мови / [відп. ред. А. В. Крижанівська]. – К. : Наук. думка, 1984. – 196 с.
9. Словотвір сучасної української літературної мови / [відп. ред. М. А. Жовтобрюх]. – К. : Наук. думка, 1979. – 407 с.
10. Słowski F. Zarys słowotwórstwa prasłowiańskiego / Słowski F. // Słownik prasłowiański. – Wrocław ; Warszawa : Wyd. PAN, 1974–1979. – Т. 1 – 1974. – S. 43–141.